

Kauko Pietilä & Heikki Hellman &
Leena Paldán

Aseidenriisunta, ideologian striptease

Hannu Lehtilä: *Jos pääministeri tekee tästä hallituskysymyksen, äänestättekö sittenkin noita varoja vastaan?*

Kalevi Kivistö: *Tässä tilanteessa ilmeisesti ei ole syytä kiirehtiä tapahtumien edelle. On todennäköistä, että eduskuntaryhmät tulevat varmaan kaikiltaan osilta vielä käsittelemään asiaa, ja sen tiedon varassa, mikä meillä tänä päivänä on, näyttäisi siltä, että tilanne on se, millaiseksi sen äsken kuvasin.*

Sota, rauha ja joukkotiedotus

Mikä on journalismin ja joukkotiedotuksen suhde sodan ja rauhan kysymyksiin, varusteluun, aseidenriisuntaan, rauhanliikkeeseen ja niin edelleen? - Stuart Ewen on kuvannut Yhdysvaltain tilannetta: "...yleisen epäjärjestyksen keskellä on kuitenkin voitu havaita viime kuukausien aikana sotaisen nationalismin uusi nousu, josta uhkaa tulla jälleenlöydetyn yhtenäisyyden perusta. Joukkotiedotusvälineiden tarjoama panoraama suuntautuu eri tavoin ja lisääntyvästi sodan mahdollisuuteen." (Ewen 1980, 44.) Ewen kirjoitti 1980, vähän ennen Reaganin kauden alkua.

Ewen jatkaa tarkasteluaan: "Silmissämme, korvissamme ja tajunnassamme törmäävät massakulttuurin toisistaan irralliset mielikuvat

sattumanvaraisesti toisiinsa ja koherentti kuva syntyy ainoastaan kokonaisuuden inkoherenssista. Näin sekä kokemuksemme että tiedotusvälineiden antama yleiskuva vahvistavat jonkinlaisen kokonaisuuden, yhteenkuuluvuuden ja ratkaisun tarvetta. Syntyy tarve sellaiseen toimintaan ja jälleenintegrointiin, joka asettaisi kaaoksen... Massakulttuuri monenkertaistaa todisteet maailman pirstoutuneisuudesta, mutta nyt se alkaa myös artikuloida järjestykseen mukauttamisen terminologiaa. Se on sodan tai täsmällisemmin autoritaarisuuden terminologiaa, *sodan moraalitaloutta*. ...Itse elämässä vallitsee kaaos mutta vallanpitäjien parissa ja lehtien toimituksellisilla sivuilla järjestys. ...Valtasuhde vahvistuu informaation rakenteessa: vallanpitäjien koordinaa-

tio, muiden epäjärjestys." (45-6.)

Ewenille sodan ja rauhan kysymykset - kun niitä tarkastellaan massakulttuurin, modernin julkisuuden panoraaman läpi - eivät ole yksinkertaisesti sellaisia *tahdonvaimais* asioita, joille esimerkiksi vuoden 1982 sosiologian maailmankongressi perusti rauhanadressinsa toivoa.¹ Selvästikään Ewenin teoriassa ei ole kysymys vain erosta ja valinnasta rauhan- ja sodantahtoisten johtajien välillä. Sodan ja rauhan kysymyksissä on kysymys myös *valtion ja kansalaisyhteiskunnan suhteista*. Sotaan päin yhteiskunnallinen organisaatio ja yhteiskunnan solidaarisuusmuoto kallistuu silloin, kun kansalaisyhteiskunnassa kasautuu ja laajenee *kaaos*, joka pohjautuu kansalaisyhteiskuntaa halkoviin luokka- ja intresiristiriitoihin ja joita ei tässä tasossa osata ratkaista. Kaaoksen ratkaisijoiksi tulevat yhteiskunnan yläpuoliset valtioinstanssit.

On tilanteita, joissa tällainen yhteiskunta- ja valtiojärjestys *tarvitsee sotaa* jatkaakseen olemassaoloaan, tervehtyäkseen kriiseistään jne. - esimerkkeinä vaikkapa skandinaavien sukellusvenejahdit tai brittien sota Falklandeilla. Viimeksi mainitun integrointiiviset funktiot olivat ja ovat ilmeiset: "Lama ja muut vaikeudet johtuvat ulkomaailman pahuudesta, mutta me britit johdamme työtä niiden voittamiseksi ja uusien ratkaisujen löytämiseksi, ajatus kulkee. - Falklandin sota liittyy tiukasti tähän perinteisen omahyväisyyden nykyversioon. Yllättävän monet sellaiset britit, jotka tuomitsevat "Mrs. T:n sodan" jyrkästi, paljastavat arvostelun ohessa kansallisen ylpeyden pilkkeitä. Puhumattakaan kansan pääosasta, jolle sota merkitsi loppua loputtomalle Britannian vähättelylle", kirjoitti

Olli Kivinen *Helsingin Sanomissa* 27.2.1983.

Ewenin erittelyn taustalla näyttäisi olevan teoria, joka muistuttaa W.F. Haugin ja Projekt Ideologie-Theorie -ryhmän teoriaa ideologisesta. Sen lähtökohtana on *ideologisten mahtien* käsite. Ensimmäinen ideologinen mahti on *valtio*. PIT seuraa Engelsiä, joka "...käsittää valtion sen syntymisvälttämättömyydestä käsin *yhteiskunnan yläpuoliseksi yhteiskunnalliseksi mahdiksi* eli *vieraantuneeksi yhteiskunnalliseksi vallaksi*." (Haug 1979, 180.) Syntymisvälttämättömyytenä ovat yhteiskunnalliset vastakohtaisuudet, jotka ovat liian jyrkkiä tai monitahoisia sovittaviksi yhteisön sisällä ihmisten 'vaakasuorien' kanssakäymismuotojen puitteissa. Yhteiskunnalliset vastakohtaisuudet olisivat siis sen sodan moraalitalouden voimistumisen taustalla, jota Ewen havaitsi USA:ssa ja jota Mrs. Thatcher käytti hyödykseen Britanniassa.

Mitä valtion ja muiden sen kaltaisten instanssien muodostuminen ja vahvistuminen sitten merkitsee? PIT:n mukaan ideologisten mahtien syntyessä yhteiskuntaa muodostavat ja ylläpitävät *toimintakyvyt*, jotka alunperin ovat yhteisön jäsenten 'vaakasuoraan' kanssakäymiseen liittyviä kykyjä, vaihtavat paikkaa ja muuttuvat olennaisesti yläpuolisten instanssien toimintakyvyiksi, minkä jälkeen yhteiskunnan muodostuksen ja ylläpitämisen pääsuunta on 'pystysuoraan' ylhäältä alas. - Voidaan ajatella, että armeija yhteiskunnan ulko- ja yläpuolisena mahtina osaltaan ylläpitää yhteiskuntaa myös ideologisena mahtina ylhäältä alas otettuaan toteutukseen yhteisön puolesta sen puolustusfunktion, jonka yhteiskuntakehityksen varhaiskaudella toteutti aseistettu yhteisö, kansa

itse. Aseiden käyttö ja asejoukkueena (sotajoukkona, asevoimana) toimiminen ovat tässä yhteydessä relevantteja toimintakykyjä; turvallisuus, itsenäisyys, riippumattomuus jne. niitä ideologisia arvoja, joiden kautta armeijan ideologinen yhteiskunnan muodostuksen funktio käy.

Tällaisten ajatuskulkujen pohjalta saavat Haug ja PIT alustavan työmääritelmän ideologiselle: "Ideologisella tarkoitamme ylhäältä käsin tapahtuvan ideaalisen yhteiskunnan muodostuksen vaikutusyhteyttä." (Mt., 181.) Työmääritelmän ideaalinen tarkoittanee, että ristiriitojen halkoma yhteiskunta pysyy koossa ei väkivallalla, vaan arvojen kautta.

Mutta Eweninkin tarkastelema tilanne on tätä työmääritelmää monimutkaisempi. Voi hyvinkin olla, että massakulttuuri ja moderni mediapanoraama ovat sodan autoritaarista moraalitaloutta ja tuottavat kaaosta itse elämään, mutta järjestystä ja ratkaisuja vallanpitäjien tasolla - mikä juuri olisi järjestyneen yhteiskunnan tuottamista (Vergesellschaftung) ylhäältä käsin alas ideologisten mahtien kautta. Mutta jos Ewen olisi kirjoittanut artikkelinsa kahta vuotta myöhemmin, esimerkiksi 12.6.82 jälkeen, hänen olisi ilmeisesti ollut otettava huomioon muitakin yhteiskunnallisen organisaation aineksia kuin mediapanoraaman kaaos ja kaaoksesta kokoutuva autoritaarinen, sodantahtoinen valtiojärjestys: rauhanliike, Freeze, ja muu sen kaltainen organisoituminen. Ewenin tarkastelu ei oikeastaan osaa sanoa, miten Freeze-liike on edes mahdollinen modernin julkisuusdraaman oloissa. Organisoituuko Freeze kokonaan modernin julkisuuden ulkopuolella? Tuskin vain.² Mutta mitä sellaista pro-

duktiivisuutta mediapanoraamassa on, että Freeze ja muut rauhanliikkeet voivat ylimalkaan syntyä?

Jää epäselväksi, mitä Ewen tarkoittaa, kun hän puhuu "tarpeesta sellaiseen toimintaan ja jälleentegrointiin, joka asettaisi kaaoksen". Jossakin mielessä yläpuolinen auktoritatiivinen valtiomahdi on vastaus sellaiseen 'alhaalla' syntyvään tarpeeseen. Mutta Ewen avaa enemmän näköalaa siihen, miten yläpuoliset instanssit toimivat ylhäältä alas, kuin siihen, miten ne muodostuvat alhaalta ylös. Samalla häneltä jää tarkastelujen ulkopuolelle sellaisia vastarintapotentiaaleja, joita mediapanoraamaan jo sisältyy.³

Itse asiassa myös PIT joutui samantapaisten ongelmien eteen pyrkinessään ideologiateorioiden kritiikistä konkreettisiin erittelyihin, nimittäin fašismin ideologisen tutkimukseen.

Haugin (1983, 14-6) mukaan ei riitä, että asioita lähestytään ideologisten mahtien ja alistusvaikeutusten näkökulmasta yleensä. Konkreettiset prosessit ja poliittiset taistelut tapahtuvat ikään kuin 'poikittain' suhteessa ideologisten mahtien yleisrakenteeseen. "Ideologiset mahdit, jotka vaikuttavat ikään kuin ylhäältä alas, antavat niin sanoakseni vain kielet - soittaminen ja näppäily samoin kuin sävelien konkreettinen kokonaisuus toteutuvat 'poikittain' kieliin nähden. Jokaisen poliittisen *acteurin* oli soitettava näillä kielillä, oli yritettävä muuttaa niiden sointi (se tarkoittaa: niiden viritys) omaksi edukseen. Jokaisen oli soitettava kappaleensa - jos se oli tarkoitettu kappaleeksi politiikkaa - näillä kielillä. Yhteiskunnalliset edut oli artikuloitava poliittisina projekteina,

ja poliittiset projektit oli artikuloitava ideologisesti." (Mt., 14-5.)

Ylhäältä tapahtuva yhteiskunnan muodostus ei myöskään toteudu vain ideologisten mahtien 'virallisia' kanavia pitkin. Tärkeämpää on havaita, Haug kirjoittaa, se tapa, jolla poliittiset aktorit ikään kuin alhaalta käsin asettavat itsensä suhteeseen Jumalan/Kuninkaan/Isänmaan tai Lain ja Järjestyksen tai Vapauden ja Järjen jne. kanssa. Näin esimerkiksi taloudelliset edut *kääntyvät poliittisiksi ja ideologisiksi*. Tällaisten käännosten erittelemisen auttaa hänen mukaansa ymmärtämään ideologisten mahtien syntyä ja niiden erityistä mahdollisuutta.

Yhteiskunnallisten taistelujen erääksi perusmuodoksi silloin, kun yhteiskunnassa on luokkajakoja, voidaan Haugin mukaan ymmärtää *yhteisön (Gemeinwesen) antagonistinen uudelleen pystyttäminen*. Yhteiskunnan luokkajaot ovat luonteeltaan antagonistisia, mikä rikkoo sen yhtenäisyyttä. Antagonismeja ei ratkaista niiden itsensä tasossa, välittömänä etukamppailuna, vaan yhteisö synnytetään yhä uudelleen ideologisten arvojen tasossa eli näppäilemällä ideologisen kieliä. Antagonismi säilyy, mutta niin säilyy yhteisökin. "Uusi, vakaa valtarakenne yhteiskunnallisena akselinaan luokkavastakohtaisuus voi kehittyä vain, jos - poikittain luokkarakenteeseen nähden - pystytetään ideologisia mahteja. Toisin sanoen, *yhteisön disintegraatio* vakautuu yhteisön ideologisen uudelleenmuodostuksen kautta." (Mt., 16.)

Lähtökohtana armeijan määrärahat

Tarkoituksemme on tutkia edellä esitetyn teoreettisen viitekehyk-

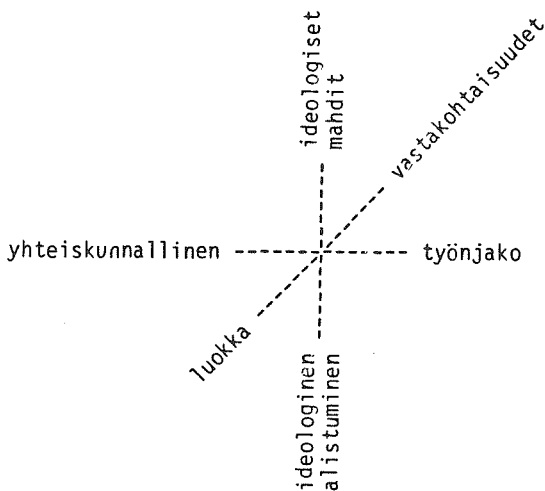
sen näkökulmasta osaa siitä journalistisesta julkisuudesta, jonka Suomen puolustusvoimien määrärahoista ja asehankinnoista käyty poliittinen kiista synnytti vuoden 1982 keväästä vuodenvaihteeseen 1982/83. Yritämme päästä perille, mitä tuossa poliittisessa kamppailussa ja sen julkisuudessa tuotettiin, sodan vain rauhan moraalitaloutta ('moraalitalous' ~ Haugin käyttämä termi 'yhteisön solidaarisuusmuoto'). Sodan moraalitaloutta siinä mielessä, että oltaisiin tuotettu ja uusinnettu yhteiskunnan yläpuolista valtiomahtia, joka aseistettuna on myös sotainen mahti ja jonka olemassaolon yhtenä ehtona on niin kyky kuin halukin sotaan? Vai rauhan moraalitaloutta valtion asemahtiin kohdistuvana kansalaisyhteiskunnan kontrollina?

Kaikkein olennaisinta tässä ei ole, miten armeijan määrärahoille ja aseille lopulta kävi; tärkeintä on, millaista moraalitaloutta, so. yhteiskunnallista organisaatiota prosessi tuotti. On mahdollista, että varustelua lisättiin samalla kun valtion ideologinen mahti heikkeni - yhteistulos olisi silloin rauhan kannalta positiivinen, sillä sodat eivät niinkään (näin ajattelemme) synny aseista kuin yhteiskunnallisesta organisaatiosta, valtion vahvuudesta ja kansalaisyhteiskunnan heikkoudesta (kun vain yhteiskunnan sisäiset tekijät otetaan huomioon). Valtion ja kansalaisyhteiskunnan voimasuhteet puolestaan riippuvat - ainakin osaksi - siitä, miten journalismi artikuloi, jäsentää ja tuo esille niitä poliittisia kiistoja, joista nyt on kysymys.

Tästä saamme samalla tarkastellullemme tarkoituksen. Haluamme tietää (ja muidenkin tietävän), mikä yhteiskunnallinen funktio normaaleilla journalistisilla toimin-

tatavoilla on, mitä ne tuottavat, sodan vai rauhan yhteiskuntajärjestystä, ja miten. Ja kun tarkastelemme rauhan ja sodan mahdollisuutta yhteiskuntaorganisaation kysymyksenä, ei ole ilman muuta selvää, mikä normaalien journalististen toimintatapojen merkitys tässä suhteessa on (toisin kuin jos tarkastelisimme asiaa arvokysymyksenä eli näkisimme rauhan journalistin ammattieettisenä "sydämenasiana", ks. Nordenstreng 1982, 27)⁵.

Lähtökohtanamme ovat "konkreettiset poliittiset konfliktit ja prosessit", jotka alkutilanteessa virittyvät 'vaakasuoraan', 'poikittain' ideologisen yleisrakenteen 'pystysuoraan' suuntaan nähdessä. PIT on kehittänyt idean kuvion muotoon.

Kuvio 1 (Haug 1983, 13).

Kuvio on kolmiulotteinen. Yhteisö hajoaa kuvion vaakasuorassa tasossa työn- ja luokkajakojen myötä; yhteisön antagonistinen uudelleen pystyttäminen toteutuu sovitamalla ristiriidat pystysuorassa suunnassa ideologisten mahtien muodostuksen kautta.

Mutta miten itse asiassa työn- ja luokkajaoit jakavat yhteiskuntaa vaakasuorassa tasossa? Luokkakuvausten on syytä olla relevantti tutkimuksen ongelman näkökulmasta; luokkarakennetta on ajateltava journalismin ja joukkotiedotuksen näkökulmasta. Usein ajatellaan, että joukkotiedotuksessa on yhtäältä vähän sanomien *lähettäjiä* (journalistit, uutistapahtumien päähenkilöt jne.), toisaalta paljon niiden *vastaanottajia* (yleisöt, informaatiopalvelujen kuluttajat jne.). Jopa Hemänuus ja K. Pietilä ovat yhtä mieltä tästä lähtötilanteesta: "Rakenteellista eriarvoisuutta [lähettäjiä ja vastaanottajien välillä] ei joukkotiedotuksesta voi poistaa muutoin kuin poistamalla joukkotiedotus." (Hemänuus & Pietilä 1982, 186, 264.) Tässä siis eräs horisontaalinen jako, lähettäjä ja vastaanottaja; "...sellaista joukkotiedotusteknologiaa ei ole olemassa jonka avulla esimerkiksi kaikki lähes viisi miljoonaa suomalaista voisivat tasaveroisesti kommunikoida keskenään. - Ei ole, tuskin tuleekaan." (Mt., 337.)

Jako kytkeytynee läheisesti nykyaikaisen yhteiskunnan luokkarakennekuvausten yhteen ulottuvuuteen, nimittäin ns. *manageriaalisten asemien ulottuvuuteen* (ks. Blom 1982, 163-7). Manageriaalisten asemien mukaan suomalainen yhteiskunta jakautuu kahtia: 30 % managereita, 70 % ei-managereita (manageriaalisuuden väljä määritelmä) tai 10 % managereita, 90 % ei-managereita (tiukka määritelmä; ks. mt., taulukko 1, s. 167). - Joukkotiedotuksessa managerit lienevät toistuvasti 'lähettäjiä', ei-managerit säännöllisesti vain 'vastaanottajia'.

Voidaan ajatella, että joukkotiedotus on luokkaryhmien välinen

kosketuspinta, ehkä tärkein. Journalistit voidaan siis irroittaa yllä olevasta jaosta omaksi ryhmäkseen funktionsa nojalla (tämän tarkastelun puitteissa). Saamme kolme ryhmää: (1) manageriaalisten huippuasemien haltijat, (2) journalistit, (3) ei-manageriaalisten positioiden suuret yleisöt. PIT:n kolmiulotteisessa kuvassa journalistit ja joukkotiedotus sijoittuivat koordinaatiston origoon välitysinstanssiksi, jonka kautta ja-kojen osapuolilla on kosketus toisiinsa.

Mikään näistä kolmesta ryhmästä ei ole homogeeninen. Niiden sisällä on ristiriitoja; taloudelliset, poliittiset jne. edut näyttävät käyvän ristiin. Vastakohtat voivat olla esimerkiksi työnjaollisia.

Yleensä kai ajatellaan, että ns. päätöksentekijät voivat käyttää tiedotusvälineitä puhutellakseen ns. tavallista kansaa; ajatellaan, että *joukkotiedotus ja journalismi ovat hallitsevien ryhmien toimintakykyisyyttä*.⁶ Mutta asetelman yleisrakenne osoittaa, että periaatteessa myös vastakkaisen puhuttelusuunnan pitäisi olla mahdollinen: ei-managereiden managereille kohdistama puhuttelu. Kysymys on journalistisista muodoista ja työtavoista; miten artikuloita 'suuri yleisö' lähettäjäksi, päätöksentekijät vastaanottajiksi. Periaatteellista estettä tälle ei pitäisi olla, sillä kysymys ei ole tekninen, vaan journalistinen. Niinpä pitäisi olla mahdollista purkaa joukkotiedotuksen rakenteellista eriarvoisuutta purkamatta samalla joukkotiedotusta itseään.

Voimme nyt hieman täsmentää ongelmaamme: Kenen (minkä ryhmän) toimintakyvystä journalismissa ja joukkotiedotuksessa on kysymys? Varmasti ei pelkästään journalis-

tien itsensä (ks. esim. Gandy, 5-14). Ja miten? Meillä on kolme ryhmää; *kaikki* voivat toimia *jotenkin*. Mutta miten kukin? Yleisö voi joka tapauksessa vähintään olla vastaanottamatta; joukkotiedotuksen vastaanottajaksi ei voi pakottaa.

Luokkarakenteesta journalismiin

Meidän lähtökohtamme on poliittinen kiista armeijan asehankinnoista ja sen julkisuus. Mutta itse julkisuuden lähtökohtana on - ainakin jossakin mielessä - luokkajako *päätöksentekijöihin* ('toimijoihin' kuten Connell 1982b, 49, sanoo) ja *muihin* ('toiminnan välineinä oleviin'). Uutisdiskurssin vallitseva muoto rakentaa tilanteen tällä tavoin (vrt. Connell, 48-50). Sellaisenaan uutisdiskurssi tuottaa silloin kuitenkin *ristiriidan*; se osoittaa kouriintuntuvasti yhteisön hajoamisen: 'ne' päätöksentekijät siellä, 'me' tavalliset ihmiset täällä, 'ne' ja 'me' kumpikin ulkopuolisia suhteessa toisiinsa - ja olennaisinta on, että 'me' on ulkopuolinen suhteessa yhteiskunnallisten asioiden hoitamiseen.

Sanomalehtien uutisjuttujen otsikot jo asettavat usein tilanteen tällä tavalla, esimerkiksi tutkimuksen aineistoon kuuluva juttu *Helsingin Sanomissa* 1.5.82:

Hallitus sopi lisäbudjetista:

Armeijalle aseita NL:sta 450 miljoonalla markalla

Esimerkkiotsikko (alunperin 4 x 16 cm) virittää kommunikaatiotilanteen, jossa *kaksi puhuu* (ensin toimittaja, joka identifioi toimijan,

hallituksen; sen jälkeen - toimitaja ilmaisee tämän kaksoispisteellä - hallitus, joka ilmoittaa päätöksensä) ja *yksi kuuntelee* (yleisö).

Normaalisti journalismi viritää lukemattomia tällaisia sisä- ja ulkopuolisten välisiä ristiriitoja päivittäin; joka päivä journalismi todistaa yhteisön hajoamisesta tai ellei hajoamisestakaan, niin ainakin sisäisestä differentioitumisesta.

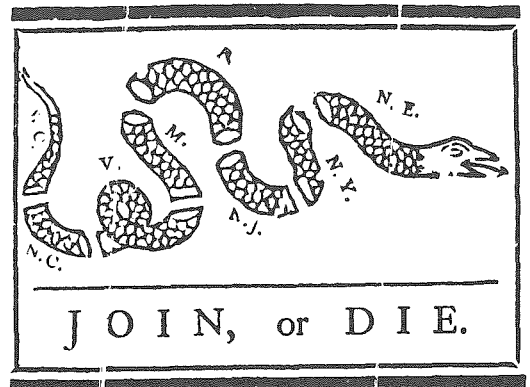
On syytä huomauttaa, että on syynsä määrittää ei-hallitsevien ryhmien positio negatiivisesti: ei-manageriaaliset positiot. Tällä haluamme viitata siihen "...sozialisten asemien lisääntyvään eriytymiseen, mikä on hajoittanut niiden toimijoiden yhtenäisyyden, jotka ovat perinteisesti olleet yhteiskunnallisten ja poliittisten taistelujen subjekteja" (Laclau 1983, 44). Laclau mukaan perinteisten subjektien, esimerkiksi työväenluokan hajoaminen on johtanut myös siihen, että sellaiset pisteet yhteiskunnassa ovat lisääntyneet, joista erilaiset antagonismit, so. vallan ja vastarinnan ristiriitaiset vuorovaikutukset voivat tulla esille. Laclau jatkaa: "Perinteisten valtablokkien näkökulmasta tilanteella on nimi: hallittavuuden kriisi. Eurooppalaisista demokraattista ja sosialistista yhteiskuntaa kohti käyvän kehityksen näkökulmasta tilanteella on toinen nimi: uuden hegemonian rakentaminen, hegemonian, joka käsitetään erojen artikulaatioksi ja joka ei perustu minkään yhden sektorin välttämättömään johtoasemaan, vaan joka rakentaa uuden historiallisen kansansubjektin..." (Laclau, 44.)

Laclau esittää tässä itse asiansa ne kaksi perussuuntaa, joihin tarkastelemaamme konkreettista ris-

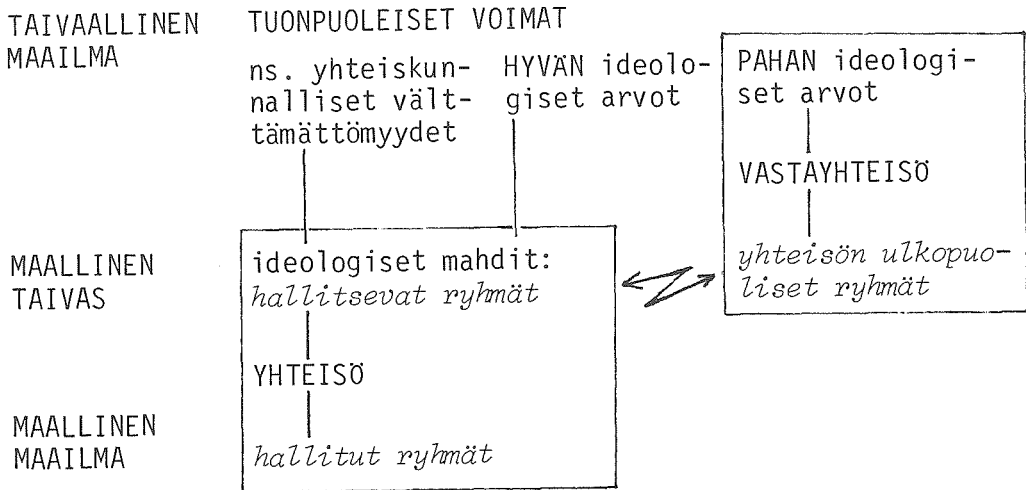
tiriitatilannetta (armeijan asehankintamäärärahat) voitiin lähteä kehittämään journalismissa ja joukkotiedotuksessa (ja jotka olivat siis journalistien periaatteelliset optiot): (a) hallittavuuden kriisin voittaminen eli hallintakyvyn restauraatio perinteiselle valtablokille, (b) uuden kansanhegemonian kehittäminen.

Hypoteeseja: Tutkimassamme konkreettisesti poliittisessä kiistakysymyksessä suunta *a* johtaisi sodan moraalitalouteen. Hallittavuuden kriisi voitettaisiin ideologisten mahtien kautta; yhteisö voitettaisiin takaisin ideologisissa mahdeissa ja arvoissa sekä siirtämällä yleisöön kuuluvien (hallitsevien ja hallittujen väliset) ristiriidat yhteisön ja ulkopuolisten ('Juden', 'Argies' jne.) välisiin suhteisiin. Tässä tapauksessa meidän pitäisi löytää aiheemme journalistisesta artikulaatiosta viimeistään lopputuloksena seuraavankaltainen rakenne (ks. kuvio 2; vrt. Haug 1983, 16).

Suunnassa *b* sitävastoin kehiteltäisiin rauhan moraalitaloutta, uutta hegemoniaa: "Hegemoniaalisen rakenteen yhtenäisyys sitävastoin voi artikuloitua *yhtenäistymisenä eroavuudessa* [toisin kuin ideologisen rakenteen yhtenäisyys, joka on yhtenäisyyttä samuudessa, ideologisissa arvoissa]. Tämänkaltainen yh-

Kuvio 2.

tenäisyyden rakentaminen ei myöskään perustu niiden kysymysten pois sulkemiseen joista rajat, erimielisyydet muodostuvat." (Haug 1982, 22.) Ilmeisesti tämä edellyttäisi journalismilta ja joukkotiedotukselta poliittisen kiistakysymyksen *monensuuntaista*, monien yhteisöjen välistä, niiden yhteisöllisyyttä kunnoittavaa artikulaatiota:

- hallitsevien ryhmien eri osien kesken (esimerkkinä Skdl kontra muut poliittiset ryhmät asehankintakiistassa);
- perinteisen valtablokin ulkopuolisten organisoitumismuotojen kesken (yhteiskunnalliset ja kulttuuriset liikkeet; muut löyhemmät organisaatiomuodot aina lähiöravintoloita myöten);
- hallitsevien ja hallittujen ryhmien kesken *molempiin suuntiin*;
- journalistien ja kaikkien muiden ryhmien kesken.

Etenipä todellinen journalistien asehankintajulkisuus sitten suuntaan *a* tai suuntaan *b*, se joka tapauksessa toteutui "kokemusten, päämäärien jne. artikulaatioiden kentässä, diskursiivisessa verkos-

sa" (Haug 1982, 21). Yritämme saada otteen tuosta verkosta Lasswellin tyyppisellä kysymyksenasettelulla:

- *kuka artikuloi/argumentoi*
- *kenelle* (sanomaa suunnaten)
- *kenenkä puolesta* (esim. journalisti artikuloiden ei-manageriaalisia asenteita)
- *mitä, mihin vedoten* (esim. ideologiset arvot).

Rauhanmiehet/sodanmiehet

Aluksi tarkastelemme armeijan määrähakiistan ensimmäistä vaihetta, poliittista taistelua kevään 1982 lisätalousarvioon suunnitelluista ja sittemmin sinne hyväksytyistä asehankintamäärärahoista. Vaihe alkoi julkisuudessa 20.4. ja päättyi 23.6. Tarkastelemme vain kiistan julkista puolta ja siitäkin vain Helsingin Sanomien julkisuutta; emme vertaile uutistapahtumien raportointia itse uutistapahtumiin, vaan keskitymme raportointiin. - Helsingin Sanomissa oli lisätalousarviokiistasta kolmetoista juttua (kaikki omalla otsikolla varustetut tekstit laskettiin jutuiksi).

Iisätalousarviokiista. - Puolustusvoimien asehankintamäärärahoja koskevan poliittisen konfliktin taustalla voidaan nähdä yleisempi yhteiskunnallinen ristiriita, voitaisiin ehkä sanoa: ideologisen oma ristiriitaisuus.

Haug kirjoittaa: "Ideologisista mahdeista tulee mahteja - ja ne säilyttävät tämän asemansa - vain sen johdosta, että ne ottavat suorittaakseen...kokonaisyhteiskunnallisesti välttämättömiä tehtäviä..." (Haug 1979, 195.) Eräs kokonaisyhteiskunnallisesti välttämätön tehtävä lienee *puolustus*, yhteiskunnan suojaaminen ulkopuoliselta puuttumiselta. Valtion asejoukot huolehtivat koko yhteiskunnan puolustuksesta; ottamalla tämän tehtävän suorittaakseen voi asemahdista ja samalla koko valtiosta tulla ideologinen mahti. Tältä pohjalta voidaan esittää vaatimus (valtion vaatimus kansalle): *Pitää olla varustelua!* Presidentti Koivisto esitti sen uudenvuodenpuheessaan 1. 1.83 näin: "Meidän [yhteisö, me!] on tehtävä päätöksemme puolustamäärärahoista omien etujemme pohjalta lähtien siitä, että maalla on puolustuskykyä."

Mutta toisaalta puolustus- ja turvallisuusfunktion toteuttaminen asevoimin on *käytännössä* merkinnyt, varsinkin ydinaseiden aikakaudella, etteivät asetoimet ja varustautuminen välttämättä tuotakaan turvallisuutta, vaan päinvastoin turvattomuutta, nyt jo lopullisen ja kertakaikkisen tuhon mahdollisuuden. Joenniemi sanoo Wiesneriä lainaten, että "[m]annertenväliseksi tarkoitettu pelote onkin 'tussahtanut' omassa leirissä..." (Joenniemi 1982, 198.) Samantapainen motiivi voi olla yleisemminkin rauhanliikkeen, ei vain Yhdysvaltain jäädytysliikkeen taustalla: valtion turvallisuuspalvelut nähdäänkin

turvattomuuspalveluiksi. On kuviteltavissa, että kaikki varustelu johtaa aina vastavarusteluun muissa valtioissa; vastavarustelu merkitsee turvattomuutta, jonka oma varustautuminen on tuottanut, ja varustelun tason ja tehon kasvaessa aina entistä syvempää turvattomuutta, johon voidaan vastata vain lisävarustelulla, joka taas puolestaan... Tuttu kilpavarustelun kierre. Presidentti Koivisto ilmaisi asian tämän puolen 18.5.83 julkaistussa haastattelussa näin: "Aseistautumisen lisääntyminen ei lisää kansainvälistä turvallisuutta, vaan pikemminkin vaarantaa sitä." Tästä saadaan toinen vaatimus (kansan vaatimus valtiolle): *Pitää olla aseidenriisunta!*

Ristiriita "Pitää olla varustelua!/Pitää olla aseidenriisunta!" on viime aikoina kärjistynyt rauhanliikkeen kasvun ja voimistumisen myötä, mistä kasvu ja voimistuminen sitten johtuvatkaan. Skdl tarttui ristiriitaan. Kun suunnitelmat varustelumäärärahojen ottamiseksi lisätalousarvioon julkaistiin 21.4.82, asettui Skdl vastustamaan niitä julkisesti 23.4.: "Skdl:n puheenjohtaja Kalevi Kivistö ilmoitti torstaina Skdl:n vastustavan armeijan suunnittelemaa 300 miljoonan markan kalusto- ja varustehankintoja Neuvostoliitosta." (HS 23.4.82.)

Luonteenomaista lisäbudjetti-kiistalle oli, että siinä keskityttiin argumentoimaan asehankintojen puolesta ja niitä vastaan (vastaan oli vain Skdl, puolesta kaikki muut poliittiset ryhmät ja myös Helsingin Sanomat itse yhdessä pääkirjoituksessaan). Taulukossa 1 on esitetty määrärahoja puolustaneet argumentit.

Argumenttien esiintymiskertoja laskettiin jutuittain; jokaisen eri puhujan mainitsevat argumentit

Taulukko 1. Lisätalousarvion ase-
hankintamäärärahoja puolustaneet
argumentit

	mainintoja
- Suomen ja Neuvostoliiton kaupan ylijäämän tasapainottaminen	15
- Vientiteollisuuden työpaikkojen turvaaminen	7 } 22
- Pitäminen kiinni 3. parlamentaarisen puolustuskomitean hankintaohjelmasta	5
- Suomen turvallisuuden varmistaminen, puolustuskyvyn ylläpitäminen, itsenäi- syyden säilyttäminen jne.	3
- Suomen puolustusmäärärahat kansainväli- sesti katsoen pienet	1
Yhteensä	31

Taulukko 2. Lisätalousarvion ase-
hankintamäärärahoja vastustaneet
argumentit

	mainintoja
- Idänkaupan tasapainottaminen: ei ase- ostoilla, vaan maakaasun, koneiden, laitteiden ja raaka-aineiden ostoilla	9
- Menettelytapa: aserahoista sovittava var- sinaisessa budjetissa, idänkaupasta pi- täisi tehdä kokonais selvitys, pitäisi kuulla kansan ääntä, noudattaa kansan- valtaista menettelytapaa	4
- Sekalaisia:	
-yhteiskunnan varoille parempaakin käyttöä	1
-aseostot vahingoittavat Suomen puolueet- tomuuden ja rauhantahdon uskottavuutta	1
-hankinnat ylittävät 3. ppk:n suositukset	1
-Sorsan lupaukset tulevista varustelume- nojen supistuksista eivät uskottavia	1
Yhteensä	17

laskettiin esiintymiskerroiksi. -
Miten Skdl vastasi? Aloite oli
hallituksen muiden poliittisten
ryhmien, Skdl:n vasta-argumentit
on esitetty taulukossa 2.

On erotettava toisistaan *asehan-
kintoja puolustaneiden* ryhmien, *Sk-
dl:n* ja *journalistien* suoritukset.
Lisätalousarviokiistassa poliittii-
set ryhmät argumentoivat, 'näppäi-
livät ideologisen kieliä', journa-
listit eivät argumentoineet, vaan
tuottivat politiikan julkisuutta.
- Käsittelemme erikseen journalis-
tien roolia tuonnempana.

Asehankintojen puolustajat pyr-
kivät artikuloimaan kiistan *kauppa-
ja työllisyyspoliittisena asiama,*

jossa ei ole kysymys varustelusta
ensinkään. Tyypillinen oli Sdp:n
Jermu Laineen puheenvuoro eduskun-
nassa: "...painotti, ettei Sdp:n
ryhmä ota puolustusvoimien tilaus-
valtuuksien lisäämisellä kantaa
maanpuolustusmenojen tai perushan-
kintamäärärahojen nostamisen puo-
lesta. - Puolustusvoimille annet-
tavat tilausvaltuudet ja niille
osoitetut lisämäärärahat on ym-
märrettävä idänkaupamme epätasa-
painoon liittyvänä kauppapoliitti-
sena toimenpiteenä, Laine sanoi."
(HS 12.5.82.) Puolustajien ryh-
mässä ainoastaan Helsingin Sano-
mien pääkirjoitus (26.4.82) oli
selvä poikkeus; siinä asiaa tar-
kasteltiin painokkaasti *puolustus-
poliittisena välttämättömytenä:*
Pitää olla varustelua!

Skdl:lla on vastaukseksi kaksi
pääargumenttia. Ensinnäkin se my-
öntää idänkaupan tasapainottamisen
tärkeäksi, mutta katsoo, ettei ta-
sapainoa saa palauttaa ostamalla
aseita, vaan muilla tavaroilla.
"Skdl:n mukaan on 'moraalitonta ja
vahingollista' tasapainottaa kaup-
pa asetuonnilla." (HS 16.6.82.)
Toiseksi Skdl puuttuu menettelyta-
pakysymyksiin ja katsoo, ettei va-
rustelumäärärahoista päätetä asian-
mukaisesti päättämällä niistä li-
sätalousarviossa. Kuitenkin Sk-
dl:n päälinjana varustelukiistas-
sa on *moraalinen tuomio asehankin-
noille*; on "moraalitonta ja vahing-
ollista" varustautua aseina ja var-
sinkin sotkea moraalittomalla va-
rustelupolitiikalla kaupankäyntiä.
Kannattaa kuitenkin muistaa Brechtin
Pakolaiskeskustelujen Kalle:
"Olen usein kuullut sanottavan, et-
tä kauppa ja talous ovat inhimilli-
siä asioita, vain sota on epäinhimil-
listä. Mutta ensinnäkään kaup-
pa ja talous eivät ole inhimilli-
siä, ja toiseksi ne johtavat meil-
lä sotaan." (Brecht 1966, 52.)

Skdl herättää moraalisen kysymyksen varustelumäärärahoista; mutta moraalitaloudellista kysymystä sodasta (moral economy of war) se ei herätä niin kuin Brecht tai Ewen, toisin sanoen kysymystä aseistetusta valtiosta ideologise-
na mahtina. Menetellessään (tai joutuessaan menettelemään) näin Skdl itse asiassa tulee tuottaneeksi alkuperäisestä horisontaalisesta ristiriidasta ideologisen vertikaalista dominaatiota. Kiistan molemmat osapuolet joutuvat vetoamaan eräässä mielessä *samoihin ideologisiin arvoihin*, moraalisuuteen. Skdl:lle aseostot ovat "moraalittomia ja vahingollisia", toiselle ryhmittymälle niiden vastustaminen: "Nyt ehdotettu aseiden li-
sätuonti on Sorsan mukaan samaa suuruusluokkaa kuin valmisvaatteiden vienti Neuvostoliittoon tänä vuonna. - 'Olisi vastuutonta [moraalitonta] vaarantaa tällaisia vientimahdollisuuksia ja niiden tarjoamia työpaikkoja', Sorsa sanoi." (HS 23.6.82.)

Tällainen arvoihin, osittain samoihin arvoihin ja niiden symboli-
muotoihin vetoava poliittinen konflikti "kehittää symbolisista muodoista irrallisia, muuttaa ne autonomiseksi, pyhittää ne" (Haug 1983, 16.) Aseostokiista on esimerkki siitä prosessista, jota Haug nimittää *ideologiseksi kiertymiseksi* yhteiskunnan sisäisestä vaakasuorasta suunnasta 'suprayhteiskunnalliseen' pystysuoraan suuntaan (mt., 16; vrt. PIT:n kolmiulotteiseen kuvioon edellä). Esimerkki valaisee sitä poliittista prosessia, jossa muodostuu sekä 'maallista tai-
vasta' että 'taivaallista arvojen maailmaa', ideologisen yleisrakennetta siis, samalla ainakin osa sodan moraalitalouden rakenteesta. Nimittäin, moraalin funktio on, että ihmisten motiivit ja toiminta-

päätökset saavat perustakseen käyttäytymisnormeja, periaatteita, arvoja, ihanteita jne.⁷; toiminnan perustaksi muodostuu juuri 'taivaallinen arvojen maailma', jonka tämänpuoleinen vastine on 'maallinen taivas': "Ikään kuin yhteiskunnan sisäistä jakoa vastaisi ideologisen mahdin sisäinen jako, joka on ero yhteiskunnan yläpuolisen koneiston ja niiden tuonpuoleisien voimien välillä, joita edellinen väittää palvelevansa." (Haug 1983, 16; Haug tarkoittaa sellaisia eroja kuin kirkko vs. Jumala, laki vs. oikeus jne., mt., 19; esimerkissämme ero voisi olla vaikkapa politiikka vs. moraalisuus.)

Tällaista on siis "ideologisen dialektiikka" (mt., 16) poliittisten ryhmien välisessä konkreettisesti yhteiskunnallisessa taistelussa.

Talousarvio ja hallituskriisi. - Kevään ja alkukesän kiistaa muistut-
tava näytelmä toistui joulukuun lopussa, jolloin Skdl:n ministerit joutuivat eroamaan hallituksesta asemäärärahoja koskeneen poliittisen konfliktin seurauksena. Erimielisyydet nousivat esille vuoden 1983 tulo- ja menoarvioesityksen tullessa eduskunnan käsiteltäväksi. Helsingin Sanomissa oli aiheesta 16 juttua. Ensimmäiset julkaistiin 29. 12., ja lyhyen kuohunnan päätti presidentti Mauno Koivisto uudenvuodenpuheeseensa sisältyneillä kommenteil-
la, jotka lehdistö uutisoi 2.1. 1983.

Taulukkoon 3 on koottu argumentit, joita käytettiin budjetin asemäärärahojen puolustamiseksi. Puolustajia olivat jälleen kaikki poliittiset ryhmät Skdl:oa lukuunottamatta sekä Helsingin Sanomat yhdessä pääkirjoituksessaan ja osin myös uutisteksteissään.

Skdl:n vasta-argumentit esitetään

Taulukko 3. Talousarvioesityksen (1983) asehankintamäärärahoja puolustaneet argumentit

	mainintoja
- Hallitus oli jo yksimielisesti päättänyt puolustusbudjetista	5
- Vientiteollisuuden työpaikkojen turvaaminen	3
- Suomen ja Neuvostoliiton kaupan ylijäämän tasapainottaminen	1
- Parlamentaarisen hallitustavan ylläpitäminen	1
- Puolustuskyvyn säilyttäminen	1
Yhteensä	11

Taulukko 4. Talousarvioesityksen (1983) asehankintamäärärahoja vastustaneet argumentit

	mainintoja
- Periaatteellinen kannanotto aseidenriisun puolesta	2
- Hankinnat ovat ristiriidassa maan aseidenriisuntapolitiikan kanssa	1
- Skdl:n edukuntaryhmän kanta asemäärärahoihin ollut jatkuvasti kielteinen	1
Yhteensä	4

vastaavalla tavalla taulukossa 4. Mukaan on myös laskettu Sdp:n oman oppositiokansanedustajien ilmaisema vastustus asemäärärahoja vastaan. HS:n (30.12.) mukaan kolme puolueen kansanedustajaa jätti äänestämättä asiasta tehtäessä päätöstä: "He perustelivat ratkaisuaan puolueen ja puolueen eri järjestöjen asevarustelua kohtaan ottamalla kriittisillä kannanotoilla".

Jälleen havaitaan, että asehankintoja puolustaneet perustelivat kantaansa julkisuudessa kauppa- ja työllisyyspoliittisin argumentein. Helsingin Sanomien pääkirjoituksen (30.12.) mukaan asehankinnoista pidettyminen "... olisi merkinnyt lisää työttömyyttä kotimaassa sekä ... Suomen ja Neuvostoliiton kaupan epätasapainon kasvamista". Puolustusministeri Saukkonen korosti asian tätä puolta yli hankkeen puolustuspoliittisen merkityksen: "... Saukkosen (kesk.) mukaan Skdl:n esityksen toteutuminen olisi merkinnyt

raskasta iskua suomalaiselle teollisuudelle, mm. irtisanomisista. *Puolustusvalmiudelle se ei kuitenkaan olisi merkinnyt katastrofia.*" (HS 30.12.; kursivointi kirjoittajien). Muista instansseista poiketen ai-noastaan presidentti Koivisto korosti puolustuskäsitteitä todeten, että asehankinnoista päätettäessä on lähettävä siitä, että "maalla on oltava puolustuskykyä" (HS 2.2.).

Argumenttien enemmistö ei joulu- lukuissa budjettikiistassa kuitenkaan suuntautunut kauppa- ja työllisyyspolitiikkaan, vaan keski- össä oli päätöksenteon *menettelyta- pa*. Eri osapuolet korostivat sitä, että hallitus oli ollut puolustus- budjetista *yksimielinen*. Tyypillinen on valtiovarainministeri Ahti Pekkalan referoiva katkelma: "... Pekkala (kesk.) piti outona ja han- kalana tilannetta, jossa Skdl ää- nestäisi muusta hallituksesta poi- keten, vaikka asiasta oli jo sovit- tu kolmeen kertaan" (HS 29.12.).

Jos Helsingin Sanomien pääkir- joitus (26.4.) oli kevään kiistan aikana omiaan kääntämään keskuste- lua ideologisten arvojen suuntaan tuodessaan esiin puhtaasti puolus- tuskykyyn liittyviä perusteluja, tapahtui joulukuussa hieman samoin, kun lehti siirsi menettelytapaa koskeneen debatin 'periaatteelli- selle' tasolle.

Se tosiasia, että asiasta teh- tiin hallituskysymys, oli lehden mukaan "... tarpeen paitsi itse a- sian, myös parlamentaarisen halli- tustavan voimassapitämiseksi. ... Parlamentarismihan tarkoittaa luot- tamussuhdetta ja yhteistoimintaa toimeenpanovallan ja eduskunnan välillä sekä hallitusasian hoita- mista yhteisymmärryksessä eduskun- nan tai sen osan kanssa." Näin Skdl:n ministerien ja kansanedusta- jien välillä ilmennyt erimielisyys osoittautuu hallitsemisen järjes-

telmälle haitalliseksi. Kansanedustajien halu toimia vastoin omien ministerien hallituksessa allekirjoittamaa kantaa moititaan moraalittomana. Se näyttäisi merkitsevän rikettä sitä periaatetta vastaan, jonka pääministeri Sorsa ilmaisi joulukuussa puhuessaan maanpuolustuskurssin päättäjaisissä: "Kansallinen itsesuojeluvaisto kehottaa kaikin tavoin varjelemaan tätä yhteisymmärrystä ja siihen liittyvää sovittelupyrimystä" (HS 16.12.1982).

Samalla pääkirjoitus kehitti vastakkainasettelua pidemmällekin; jossain määrin alkoi hahmottua kuva 'yhteisöstä' ja sitä rikki nakeravasta 'vastayhteisöstä'. Yhteisöä edustaa Suomi-niminen tasavalta, vastayhteisöä 'kommunistit' (ei enää 'Skdl' kuten vielä uutisteksteissä): "... kommunistit toimivat ikään kuin he eivät parlamentarismin lainkaan ymmärtäisi". Ketju päättyi jyrkkäsanaiseen ryhmän sulkemiseen yhteisön ulkopuolelle: "Tasavalta tulee toimeen ilman heitäkin".

Skdl:n (ja Sdp:n kolmen kansanedustajan) vasta-argumentit toivat taas esiin sen, että vastustus asemäärärahoja kohtaan ilmaisee periaatteellista kannanottoa aseidenriisunnan puolesta. Näin vastakkainasettui jälleen kaksi moraalista kantaa varustelurahoihin: aseiden vastustajien kanta oli se, että asehankinnat ovat moraalittomia, koska ne eivät ole sopusoinnussa aseidenriisuntapolitiikan kanssa, kun taas niiden puoltajat ajattelivat, että hankintojen vastustaminen on moraalitonta, koska se rikkoo valtioyhteisön yksimielisyyttä. Kysymystä aseistetun valtiomahdin ideologisesta luonteesta ei poliittinen kiista nostanut esiin.

Yleisesti ottaen joulukuisten aserahojen aiheuttama kriisi hoi-

dettiin julkisuudessa kuitenkin toisella tavalla kuin kesäkuun lisäbudjetin määräraha-kiista. Varhaisempi konflikti näytti myös julkisuudessa kiertyneen aseksymyksen ympärille joko suoraan tai välillisesti idänkaupan ja työllisyyden kautta. Joulukuisen kiistan huomionarvoinen piirre oli taas se, että aineistosta löytyy hyvin vähän argumentteja niin aserahojen puolesta kuin myös niitä vastaan. Huhti-kesäkuun 13 jutusta löytyi yhteensä 48 perustelukertaa, joulukuun 16 jutusta vain 15. Miksi ei argumentteja käytetty enempää? Mihin keskustelu suuntautui, ellei se välittänyt perustella kantaa aseisiin?

Jo edellä nähtiin, että joulukuun hallituskriisissä itse aseista puhuttiin varsin vähän, ja ne olivatkin kriisin nimellinen syy. Asevaroja puoltaneiden argumenteista yli puolet koskivat yksinomaan päätöksentekomenettelyä: asiasta on päätetty, päätöstä siis noudatettakoon. Kauppa- ja työllisyyspoliittiset, saati sitten puolustukselliset perustelut olivat vähemmistönä. Julkisuus tarttui itse hallituskriisiin ja sen ratkaisuun. Ongelma ei ollut, että Skdl vastustaa asemäärärahoja, vaan että "Skdl ajoi hallituksen nurin" (HS 30.12.1982, otsikko). Huomio keskittyi siihen, kuinka uusi hallitusasetelma muotoillaan, ketkä ovat uudet ministerit ja miten hallituskriisi on aiemmin ratkottu. Lopulta kaiken alulle pannut kysymys aseista oli jäänyt pikkuseikaksi, "kanuunakapinaksi", kuten Helsingin Sanomien uutissivuilla sitä kutsuttiin (HS 31.12.1982).

Katsoimme myös Yleisradion TV-uutisia hallituskriisin ajalta.⁸ Niissä käsittely keskittyi jos mahdollista vielä lehtiä selvemmin itse hallituskriisiin. Selostuksissa

käytettiin hyvin monipuolisesti uutistenlukijan, studiossa istuvan kommentaattorin, eduskunnassa tai valtioneuvostossa olevan reportterin, haastateltavien tai lausuntoa antavien poliitikkojen jne. muodostamaa diskurssikudosta. Näkökulmaksi nousi hallituksen kaatumisen uhka. Aseista eivät uutiset puhuneet kuin aivan kriisin alkuvaiheessa. Jo kiistan toisena päivänä ne sivuutettiin toimittaja Santajärven kommentoimissa: "Asemäärärahat ovat kiistan symboli. On tietysti selvää, ettei hallituksen yksimielisen esityksen puolesta äänestäminen tee mitään hallituspuoluetta sen sotaisemmaksi kuin asian vastustaminen." (TV-uutiset 29.12.1982). Jopa Skdl:n puheenjohtaja Kalevi Kivistö sanoi TV-uutisten haastattelussa toivovansa, ettei puolueiden välille syntynyt särö olisi suuri, koska "[iltse] asiahän oli varsin pieni".

Hallituskriisistä tuli massakulttuurille tyypillinen norminrikkomisenäytelmä, jossa yhteisössä vallitseva järjestys joutuu ensin varaan vain palautukseen kohta taas arvoonsa (ks. Prokop 1980, 9). Norminrikkomispeliä tapaus alkoi muistuttaa siksi, että etenkin televisio dramatisoi hallituskriisin näytävästi. Uutiset kertoivat toistuvasti, että "hallitus kaatui kalkkiviivoille", jossa (alunperin Sorsan käyttämässä) ilmauksessa on urheilusta ja viihteestä tuttua jännitystä. Toimittaja Tarmo Roppo-nen seisoi eduskunnan parvella selittäen äänestysten vaiheita tai hallituspuolueiden neuvottelumyllyä; hajottamalla prosessin toinen toistaan seuraaviksi jännittäviksi tapahtumiksi syntyi kuva hallintokoneiston tehokkaasta toiminnasta. Kuvan ja sanan välityksellä yleisölle tarjotaan kuva siitä, kuinka koneisto kumoaa sitä uhanneen vaa-

ran kolmessa päivässä ja palauttaa arvojärjestelmän kunniaan.

Peli tiivistyy uutislähetysten avauksissa. Ensimmäinen näytös oli 28.12., jolloin iltauutiset aloittivat: "Kiistat budjetin asemäärärahoista ovat yllättäen vakavasti kiristäneet hallituspuolueiden suhteita". Toinen näytös oli seuraavana iltana: "Hyvää iltaa. Pääministeri Sorsan hallitus on kaatunut". Loppunäytös nähtiin jo 30.12.: "Hallituskriisi on selvinnyt runsas tunti sitten." Norminrikkomispeli muistuttaa myös siitä, miten Ewen luonnehti massakulttuurin panoraamaa ja sodan moraalitaloutta: "Valtasuhde vahvistuu informaation rakenteessa: vallanpitäjien koordinaatio, muiden järjestys" (Ewen 1981, 46). Koordinaation vahvisti presidentti Koivisto uudenvuodenpuheessaan: "Toivon, että nyt ohi eletty kriisi ei jätä pahempia haavoja" (TV-uutiset 1.1.1983).

Journalistit

Aseostosuunnitelman puolustajat ja vastustajat argumentoivat kumpikin omalla tavallaan ja saivat argumenttejaan julkisuuteen edellä esitetyllä tavalla. Tästä syntyi kosketuspinta 'niiden' päättäjien ja 'meidän' ei-päättäjien välille. Mutta kommunikaatioyhteys kuvion l origin kautta ei vielä merkitse, että (a) hallittavuuden kriisi olisi voitettu tai varsinkaan että (b) olisi muodostunut uutta kansanhegemoniaa. Kosketuskohta on lähtökohta, jossa mahdollisuudet ovat vielä avoinna.

Kosketuskohta on lähtökohta sen vuoksi, että Helsingin Sanomien lukijat eivät ole sidottuja sen enempää aseostosuunnitelman puolustajien kuin vastustajienkaan argumentteihin sen vuoksi, että argu-

mentit saavat Helsingin Sanomien julkisuuden. Päinvastoin: julkisuus on aina haaste, projekti, jossa esimerkiksi päätöksentekijäin vaikeana tehtävänä on sitoa yleisöt yhteen tai toiseen argumentaatioon - sellaiset yleisöt, jotka jo lähtötilanteessa ovat yhtäältä kylläkin eristettyjä yhteiskunnallisesta päätöksenteosta, mutta toisaalta samalla *suojattuja* vaikutusyrityksiä vastaan, vahvan journalistisen välityksen niin eristämiä kuin suojaamiakin (vrt. edellä esitettyä otsikkoesimerkkiä, jossa yhdet, toimijat puhuvat ja toiset, yleisöt kuuntelevat eli jossa jo alussa on jako 'niihin' tuolla ja 'meihin' täällä). Päätöksentekijäin pitäisi päästä tavalla tai toisella tuon eristyksen ja suojauksen läpi.

Yleisön journalistinen eristys/suojaus on sen vastarintaa valtasuhteissa (sillä eristävä/suojaava journalistinen kulttuuri on ainakin osaksi muodostunut joukkotiedotuksen markkinoilla vastauksena myös yleisöjen tarpeisiin). Mutta voi olla, ettei eristyksenä/suojauksena toteutuva "vastarinta ole millään tavalla karaistunut estämään hallitsevan ideologian sekoitumista itseensä" (Haug 1982, 17).

Tutkimassammekin tapauksessa voi yleisöjen tietotukikohdan (vrt. Connell 1982b, 49) puolustus olla heikko, kun kaikki poliittiset ryhmät puhuvat asehankinnoista ideologisen puitteissa moraalisenä kysymyksenä. Silloin ei nouse esille se ristiriita ja ristiriidan sovitus ideologisessa, jossa on ehkä kolme pääelementtiä: (1) Pitää olla varustelua! / Pitää olla aseidenriisuntaa! (2) Tämän väistämättömän ristiriidan puitteissa varustelu on aina se, mikä toteutuu, ja aseidenriisunta se, mitä luvataan. (3) Ristiriidan ja lupauksen pohjalta

diskurssissa pyritään yhtäläisyyteen varustelu=aseidenriisuntaa, mikä poliittisena strategiana merkitsee, että aseidenriisuntapyrkimykset kuuluvat olennaisena tukistrategiana valtioiden varustautumispolitiikan piiriin tavalla, josta eräs Helsingin Sanomien otsikko (27.5.83) on huippuesimerkki:

Kongressi tähdensi Reaganille:

MX osa aseriisuntaa

Periaatteessa samaa strategiaa käytettiin lisätalousarviokiistassakin, hieman yhdysvaltalaista esimerkkiä lievemässä muodossa. Asehankinnoista puhuttiin systemaattisesti hankintojen *aikaistuksena*, ja tähän liittyi lupaus: "Aserahojen *aikaistaminen* hyväksyttiin äänin 151-31. - Vuoden toisessa, 1.6 miljardin lisäbudjetissa *aikaistetaan* Neuvostoliitosta ostettavien puolustusvoimien tilaushankintoja 450 miljoonalla markalla. Tiistaina eduskunnassa puhuneen pääministeri Kalevi Sorosan (sd) mukaan aseostojen *aikaistukset vähennetään seuraavissa budjeteissa*." (HS 24.6.82 - kursivoinnit lisätty.)

Tässä varustelun hillintä (lievempi muoto aseidenriisunnasta) on lupauksena olennainen osa toteutuvaa varustelua. Tuloksena valtio reprodusoituu ideologisena mahtina, joka oman kompetenssinsa puitteissa kykenee ratkaisemaan ratkaisemattoman Varustelua! / Aseidenriisuntaa! -ristiriidan, kun edustuksellisen demokratian poliittisessa käytännössä kehitetään argumentaatio varustelu=varustelun hillintää=aseidenriisuntaa. Skdl:n argumentaatio ei löydä mitään ratkaisua lähtökohtana olevaan ristiriitaan, koska se ei nosta kysymystä itse valtiosta ideologisena mah-

tina, joka juuri pystyy suoritukseen varustelu=aseidenriisuntaa.⁹

Mutta mitkä olivat journalistien mahdollisuudet tässä tilanteessa? Joenniemi valaisee näitä mahdollisuuksia kertoessaan (s. 198) Yhdysvaltojen rauhanliikkeestä - tosin hiukan epäselvästi - seuraavaan tapaan: "Suorasukaisuudessaan Reaganin hallinto on saanut ihmisten pelot kääntymään aseita vastaan yleensä. Tulilinjalla on nyt *hallinto* sensijaan että kielteisyyys suuntautuisi - kuten ennen - *vastustajaan*... Ehkäisyyliike edustaa näin delegeoimattomuutta, halua vastata omakohtaisesti sotaa, rauhaa ja turvallisuutta koskeviin kysymyksiin: se on syvää sosiaalista osallisuutta." (Kursivoinnit lisätty.) Ideologisen rakenteisiin on tässä ilmaantunut

murtumia; yhteiskunnallisia vastakohtaisuuksia ei eletä projektiosuhteena ulkopuoliseen viholliseen eikä ideaalinen yhteiskunnan muodostus ylhäältä käsin ('hallinto') toimi automaattisesti. - Skdl olisi voinut kehittää kiistoja aserahoista juuri tähän suuntaan. Mutta 'tulilinjalle' ei otettu 'hallintoa', vaan aseet moraalisena kysymyksenä. Näin menetellessään Skdl toimi *perinteisen hallitsemistavan* puitteissa ja herättäessään ristiriidan se itse asiassa raivasi tilaa sille "entisen establishmentin hienovaraiselle kielelle ja lähestymistavalle", minkä Yhdysvalloissa toivotaan "palauttavan pelotepolitiikan kotimaisen hallittavuuden" (Joenniemi, 198).

Jos Skdl osaltaan raivasi tilaa "entisen establishmentin hie-

novaraiselle kielelle ja lähestymistavalle", niin journalistit puolestaan toteuttivat sitä tuottaen "pelotepolitiikan kotimaista hallittavuutta". Se mitä journalistit tekivät, oli toteuttaa julkisuudessa "entisen establishmentin" varustelu=aseidenriisuntaa -artikulaatio, jonka hallitseva suunta oli päätöksentekijöiltä ei-päätöksentekijöille. Pääosaltaan varustelukiistan julkisuus oli *tiedonvälitystä hallitsevien ryhmien argumenteista ja toimista vastaanottajille, ei-päätöksentekijöille* (vaikka emme pystyneetkään kehittämään tästä kvantitatiivista sisällönerittelyä) - tämä oli hallitseva kommunikaatorakenne.

Esiintyikö mitään vastakkaisuuntaista artikulaatiota? Siinä mielessä kyllä, että normaalijournalismin työtapaan kuuluu tehdä ero 'toimijoihin' ja 'toiminnan kohteina oleviin', päätöksentekijöihin ja ulkopuolisiin yleisöihin ja pitää yllä tätä eroa rakentamalla journalismi juuri tiedonvälitykseksi, "paikaksi, jossa 'toiminnan välineinä olevat' - 'yleisö', 'enemmistö', 'useimmat ihmiset', 'kuluttajat', 'veronmaksajat' ja niin edelleen - voivat saada tietoa 'toimijoiden' teoista - 'ammattiliittojen', 'poliitikkojen', 'ääriryhmien' toimista" (Connell, 49. Tosin esiintyi muutamissa lehtijutuissa sellaisia ironisia sävyjä, jotka artikuloivat 'ne'/'me' -eroa pelkkää vastakkaisuutta pitemmälle ja merkitsivät oireita toisensuuntaisesta kommunikaatorakenteesta, jossa yleisöt ovat lähettäjinä. Tällaisia oireita oli kuitenkin varsin vähän.)

Niin kuin edellä on jo todettu, voi vastarinnan 'ne'/'me' -artikulaatio olla karaistumatonta siinä mielessä, että sen puitteissa

yleisöjen vaihtoehdoiksi jäävät (1) hallitusenemmistön argumenttien ja toimien hyväksyminen, (2) Skdl:n vasta-argumenttien ja -toimien hyväksyminen tai (3) poliittinen resignaatio, kun yleisöjen potentiaalinen kritiikki ei löydä kanavia tulla julkiseksi eikä siis voi realisoitua, jolloin jäljelle jää mykkä 'ne'/'me' -vastakohtaisuus.

Tilanne on jossakin määrin analoginen suhteelle työhön: "...län-tisen kapitalismin alistettujen ammattiroolien omaksumisessa on mukana itsensä tuomitsemisen elementti. Tämä tuomitseminen koetaan kuitenkin paradoksaalisesti aitona oppimisena, vahvistumisena, omaksumisena, vastarinnan muotona." (Willis 1979, 3.)

Tiedonvälityksellisessä joukkotiedotuksessa on samantapainen itsensä tuomitsemisen elementti: tiedonsaajan (ei-päätöksentekijän) alistettu positio voidaan paradoksaalisesti kokea samalla tavalla "oppimisena, vahvistumisena, omaksumisena, vastarinnan muotona", mikä taas vahvistaa journalistisen kulttuurin vastaavaa muotoa eri palautekanavien, esimerkiksi markkinoiden kautta. Tässä tuntuisi olevan sellainen diskurssiverkko, sosiaalinen verkko, jonka elementit "kahlitsevat ja vakiinnuttavat toisiaan molemminpuolisesti" (Haug 1982, 18.) Haug kysyy: "Kykenevätkö vasemmistolaiset tarttumaan tähän verkkoon? Kykenemmekö purkamaan tiettyjä sidoksia ja solmimaan uusia?"

Me emme puhu vasemmistolaisista, vaan *journalisteista*. Kykenevätkö he tarttumaan siihen sosiaaliseen verkkoon, jonka "elementit kahlitsevat ja vakiinnuttavat toisiaan molemminpuolisesti" sillä tavalla, että tiedonsaajan alistettu positio koetaan aidoksi vas-

tarinnaksi, mikä eri palauteteitä vahvistaa ja ylläpitää journalistista tiedonvälityskulttuuria, mutta samalla myös - tiedonvälityksessä toteutuvan hallitsevien ja hallittujen välisen kompromissin kautta - hallitsevia päätöksentekopositiota vieraantuneen yhteisön valtiollisissa instituutioissa, ideologisina mahteina? Pystyvätkö journalistit purkamaan tämän rakenteen olennaisia sidoksia ja luomaan uusia uuden kansanhegemonian alkeiksi? Kysymys on koko edustuksellisen demokratian rakenteista.

Esimerkki. - On ajateltava vallitsevasta tiedonvälityskuviosta poikkeavia journalistisia toimintatapoja. Tästä näkökulmasta havaitsemme helposti journalistien unohduksia/laiminlyöntejä/kyvyttömyyksiä jne. (jos kohta oireita myös uusista tuulista ja keksinnöistä). - Sorsa osallistui kesäkuussa 1982 YK:n yleiskokouksen toiseen *aseidenriisun* erityisistuntoon. Sorsa on (tv-uutisten kielellä) "ehkä aktiivisin suomalainen, joka maailmalla on tehnyt työtä *aseistariisun* eteen (Lehtilä YLE:n tv-uutisissa 28.12.82 klo 20.30).

Sorsan palattua New Yorkista Suomeen kesäkuussa 1982 hänen hallituksensa esitys *varustelumäärärahojen lisäämisestä* menee eduskunnassa kirkkaasti läpi 151-31; Sorsa itse ajaa eduskunnassa esitystä voimakkaasti.

Ei voida sanoa, etteivätkö journalistit olisi huomanneet tilanteen ristiriitaisuutta. HS raportoi 23.6.82: "Pääministerit ovat varsin harvoin joutuneet puolustamaan lisäbudjetteja eduskunnassa. Sorsan katsottiin pitäneen tiistaina [22.6.] puheensa siksi, että Sosiaalisessa internationaalissa aseidenriisuntatyöryhmän puheenjohta-

jana toimivalle Sorsalle aseostopäätös oli vaikea henkilökohtaisesti." Lehtilä raportoi periaatteessa samalla tavalla edellä mainitussa tv-uutislähetyksessä, joka käsitteli puolustusmäärärahoista joulukuussa 1982 syntyneitä hallituskriisiä: "Sitä paitsi sosiaalidemokraattien rivit eivät tässä asiassa ole yksimieliset. ...Sdp:ssä on myös puoluekenttä liikkahdellut, sillä hallituksen linja ja pääministeri-puheenjohtaja Sorsan parin viikon takainen puolustuspoliittinen puhe katsotaan Sdp:n Porin puoluekokouksen päätöksen vastaiseksi. Kävi tässä kysymyksessä miten tahansa, ei se varmasti ole helppoa pääministeri Sorsalle, sillä hän on ehkä aktiivisin suomalainen, joka maailmalla on tehnyt työtä aseistariisun eteen." Kumpikin journalisti kommentoi tilannetta vallitsevan päätöksentekorakenteen puitteissa pyytämällä yleisöiltä *myötätuntoa* vaikeassa tilanteessa toimivalle pääministerille; kumpikaan ei aseta itse päätöksentekorakennetta (viime kädessä koko edustuksellisen demokratian rakennetta) kysymyksen alaiseksi. Myötätuntoa kehittelemällä sovitetaan Aseidenriisuja-Sorsan ja Varustelija-Sorsan rooliristiriita kehittelemättä esille sitä dialektiikkaa, jossa aseidenriisuntapolitiikka on varustelupolitiikan tukipolitiikkaa. Tällaisen myötätuntojournalismin suunta on edelleen luokkahierarkian ja ideologisen mukainen. Ei artikuloidu potentiaalinen vastarinta *kriittisenä vastasanana*, jonka osoitteena olisivat hallitsevat ryhmät, lähteenä sellaiset ei-päätöksentekijöiden ryhmät, joissa kehittyy hallitseviin ryhmiin kohdistuvaa kritiikkiä, ironiaa, pilkkaa jne.

Tavoitteena pitäisimme journa-

A historic march to New York's Central Park

700,000 ask arms race end

By Thomas Oliphant
Globe Staff
NEW YORK (AP) — A massive demonstration against nuclear weapons gathered in New York City Saturday afternoon, with participants from all over the world.

By Thomas Oliphant
Globe Staff

NEW YORK — The skies, which held Saturday afternoon over a political demonstration so immense it has no parallel, finally gave up yesterday and it rained heavily.

The sheets of water, however, can't wash away the memories of the demonstration against nuclear arms that the better part of a million people have already begun sharing, as the important message of the mass march...

Calls for peace

700,000 in anti-nuclear arms protest

Police officials were surprised by the size of the demonstration, which was held in Central Park...

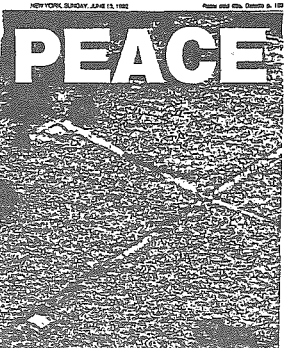
Rally Speakers Decry Cost of Nuclear Arms Race

By DANIEL PERKINS
Special to the Boston Globe
BOSTON (AP) — Speakers at a rally in Boston Saturday decry the cost of the nuclear arms race.

Buddhist-Led Rally Is Held at the U.N.

By BILLYE GALEY
Special to the Boston Globe
BOSTON (AP) — A Buddhist-led rally was held at the United Nations Saturday to demand an end to the nuclear arms race.

DAILY NEWS

750,000 mass for nuclear disarmament

By Frank Palmer on Onet
NEW YORK (AP) — A massive demonstration against nuclear weapons gathered in New York City Saturday afternoon...

A megaton of humanity on parade

From all over, young and old unite against nuclear race

What a peace blast

750,000 rally in Central Park against nukes

Supported by countless families of our...
...to the right and disarmed in...
...in a positive regard to the nuclear...
...to the right and disarmed in...
...in a positive regard to the nuclear...

Supporters of nuclear disarmament fill New York streets for peace rally

Houston Chronicle

Houston's Family Newspaper

700,000 jam New York anti-nuclear rally

Hundreds of demonstrators marching north on FIVE Avenue past 46th Street yesterday on their way to rally on the Great L...

Few Disruptions As 5,000 Police Monitor Protest

By BARBARA BASLES
Circulating in their headquarters, which...
...of thousands of...
...with...
...with...
...with...

Marchers call for peace

THE NEW YORK TIMES, SUNDAY, JUNE 13, 1982

Day of Protest: Many Faces, a Single Cause

By ROBERT D. McFADDEN
...a kaleidoscope of humanity...
...and old, rich and poor...
...and cons...

Thongs Fill Manhattan to Protest Nuclear Weapons

By PAUL L. MONTGOMERY
Hundreds of thousands of peaceful...
...of peaceful...
...of peaceful...
...of peaceful...

ent, a dark nerve...

lismia, joka ottaisi tehtäväkseen valloittaa välttämättömyyden "Pitäää olla aseidenriisuntaa!" hallitsevasta varustelua tukevasta diskurssista takaisin kansalaisyhteiskunnan vaatimukseksi, jolla olisi takanaan riittävää voimaa todellisten aseidenriisuntatoimien toteuttamiseksi. Esimerkiksi Sorsaa pakottavan paineen kehittäminen voisi merkitä:

- Sorsan niiden kahden roolin, Aseidenriisuja-Sorsan ja Varustelija-Sorsan, korostaminen, joista jälkimmäinen pystyy reaaliin toimiin, edellinen vain toiveisiin ja lupauksiin (joilla taas tuetaan jälkimmäisen Sorsan toimia);
- epäuskoa ja ironiaa joka kerta, kun Aseidenriisuja-Sorsa aukaisee suunsa;
- kummankin Sorsan saldon tarkka seuraaminen: kuinka monta asetta Aseidenriisuja-Sorsa on riisunut, miten monta prikaatia Varustelija-Sorsa aseistanut;
- jne.

On kylläkin totta, että kun "lehtien lukijat perustavat käsityksensä maailman menosta yhä laajempaan, asioita eri puolilta valaisevaan tietoon", ei ihmisten "tietojen ja mielipiteiden sekä asenteiden ja käyttäytymisen ohjaileminen...siten ilmeisesti ole lainkaan...helppoa" (Miettinen 1980, 163). Ei ole helppoa, ei - ei kuitenkaan mahdotontakaan. Mutta ohjailu ei lienekään tärkeintä; tärkeintä on raivata riittävää tilaa poliittisille päätöksentekoprosesseille edustuksellisen demokratian rakenteissa, ja viimeistään yleisöjen poliittinen resignaatio tuottaa tämän. Vakava tiedonvälitysjournalismi, Miettisen tulevaisuuden journalismi (mt., 167) puolestaan voidaan nähdä poliittisen passiivisuuden elementiksi.

Mutta miksi emme kysyisi toisin päin: Millä journalistisilla edellytyksillä ihmisillä olisi kykyä ja tilaisuus maailman menon ohjailuun?

Karaistumatonta vastarintaa on pystyvä vastustamaan mielipiteittensä ohjailua; karaistunutta kyky ohjailla omaa yhteiskuntaa. Meidän ei ensimmäiseksi tarvitse kysyä, ohjataanko vai ei ihmisten tietoisuutta ja käyttäytymistä. Voisimme kysyä, ohjaavatko vai ei ihmiset maailmaansa. Luulemme, että mainitsemimme journalistisiin edellytyksiin kuuluisi sellainen kriittinen journalismi, jossa valitseviin kommunikaatiosuhteisiin olisi aktiivisesti puututtu ja luotu kommunikaation uusiakin suuntia.

Loppujen lopuksi...

...mitä viime vuoden poliittiset asemäärärahaakiistat tuottivat sellaisena julkisuutena, jota olemme edellä tarkastelleet (vaikkapa pinnallisestikin ja aika epäsystemaattisesti)? Tarkoituksemme oli tutkia, kumpaako syntyi, sodan vai rauhan moraalitaloutta, ideologista hallittavuutta vai kansanhegemoniaa.

Vastaus ei tietenkään kallistu aivan yksiselitteisesti yhteen tai toiseen suuntaan. - Asehankinta-kiistassa oli kaksi niin ajallisesti kuin tapahtumiltaan ja luonteeltaan toisistaan erottuvaa ja poikkeavaa vaihetta. Ensimmäinen vaihe oli kevään lisätalousarviokiista, toinen hallitusremonttiin päättynyt riita vuoden 1983 talousarvion puolustusmäärärahoista joulukuussa. Ensimmäiselle vaiheelle oli luonteenomaista *argumentointi asehankintojen puolesta ja niitä vastaan*, toisessa vaiheessa ase-kysymys jäi taka-alalle ja keskeiseksi nousi *kysymys poliittisessa*

koneistossa (hallituksen, puolueiden ja eduskunnan välisissä suhteissa) *tehtävistä uusista säädoistä ja virityksistä*. - Miksi kiistan eri vaiheet olivat niinkin selvästi erilaiset, vaikka kyse tavaltaan oli koko ajan samasta ristiriidasta (siitäkin huolimatta, että keväällä ja joulukuussa kiisteltiin eri asehankinnoista)?

Eräs tulkintamahdollisuus on seuraava. Kevään riidassa tilanne oli se, että Skdl ilmoitti hyvissä ajoin - myös ministeritasolla (Kivistö) - vastustavansa lisäbudjetin asemäärärahoja. Konfliktin osapuolet olivat selvillä hyvissä ajoin, samoin pelisäännöt; poliittisesta konfliktista sovittiin ikään kuin jo etukäteen. Käytiin suunniteltu poliittinen mittelo, jossa osapuolet näppäilivät ideologisen kieliä yrittäen 'muuttaa niiden virityksen edukseen'. Joulukuinen taisto käytiin ilman taistelevien kesken ennalta sovitua taistelusuunnitelmaa. Skdl:n sisäinen ristiriita oli vienyt liiton eduskuntaryhmän ja ministerit eri linjoille. Tästä saatiin menettelytapavirhe, jonka avulla keskustelu voitiin siirtää aseista parlamentarismiin ja kysymykseksi Skdl:n hallituskelpoisuudesta. Sattuma ja huono tiedonkulku olisivat estäneet joulukuussa yhtä säännellyn poliittisen konfliktin läpiviemisen kuin keväällä.

Mutta ehkä asiassa piilee enemmänkin. - Edellä havaittiin, miten keväällisen kiistan tuloksena valtion ja kansalaisyhteiskunnan vastakohtaisuutta ilmentävä ristiriita Varustelua!/Aseidenriisuntaa! voitiin *ratkaista ja sovittaa ideologisessa* - valtio määrittyi tilanteessa ideologiseksi mahdiksi, joka ottaa hoitaakseen ristiriidan kummassakin puolella ilmenevät välttämättömät funktiot, puolus-

tuksen ja sodan vaaran vähentämisen, sillä tavalla, että aseidenriisunta (lupauksena paremmasta tulevaisuudesta) saadaan tukemaan nyt toteutuvaa varustelua. Hallitus on tämän valtiollisuuden keskeinen organaani. Lisäbudjettikiistan jäljiltä hallitukseen kuitenkin jäi elementti, Skdl, joka ei osannut tai halunnut sovittaa varustelua ja aseidenriisuntaa ideologisessa, mutta ei myöskään kehittää ristiriitaa auki kiistaksi ideologisesta, valtiosta yhteiskunnan yläpuolisena mahtina. Skdl:n asema hallituksessa oli kevään konfliktin jälkeen perin juurin ristiriitainen ja epämääräinen; toisin sanoen, *ideologisen mahdin uusintamisprosessi jäi kesäkuussa kesken*. - Joulukuun uusintaerä voidaan nähdä kesken jääneen prosessin loppuun viemisenä, jossa ideologinen koneisto (poliittinen koneisto) saatetaan sopusointuun sen ideologisen käytännön kanssa (karkeimmillaan: varustelu=aseidenriisuntaa), joka kehitettiin valmiiksi jo kesäkuussa. Siksi argumentoinnin keskeytyminen keväällä, koneiston säätämisen joulukuussa.

Tällä tavalla horisontaalisista yhteiskunnallisista ristiriidoista saattaa muodostua ideologista dominaatiota - varsinkin kun julkisuudessa ei esiintynyt selviä yrityksiä repiä rikki sitä ideologisten käytäntöjen peruskudosta, joka keväällä tuotettiin ja jonka Sorsa muotoili joulukuussa, hie-man ennen hallituskriisiä näin: "Sorsan mukaan Suomi ei voi puolustuspolitiikallaan paljonkaan vaikuttaa kansainväliseen varustelukehitykseen. 'Jos siihen pyrkimme, tulisi meidän kokonaan luopua puolustusvoimista. ...' - Suomen vaikuttamiskeino kilpavarustelun hillitsemisessä on Sorsan mukaan aktiivinen aseidenriisuntapö-

Jüri Arrak: Rõngamäng

litiikka; toiminta YK:ssa, Etykis-
sä ja kahdenvälisessä diplomatas-
sa." (HS 16.12.82.)

Asehankintakiistojen julkisuus
näyttäisi siis uusintaneen ideolo-
gisen perusrakennetta. Mutta vaika
artikkelin alussa esitimme, että
ideologinen ja sodan moraalitalous
olisivat lähes identtisiä asioita,
ei ole ollenkaan varma, että
aserahakiistojen julkisuus olisi
tuottanut myös sodan moraalitaloutta
Ewenin mielessä. Olen-
naista lienee, ettei prosessissa

ollut mukana (todellisena tai vain
diskurssissa artikuloituna) *uhkaa-
vaa ulkopuolista helposti osoitet-
tavaa vihollista* (siitäkään huoli-
matta, että Skdl prosessin loppu-
tuloksena suljettiin hallituksen
ulkopuolelle ja haluttiin lukea
jopa tasavalla ulkopuolelle - täs-
tä ei tullut hallitsevaa teemaa
siihen tapaan kuin todellisista
tai kuvitelluista vihollissukel-
lusveneistä Ruotsin ja Norjan ran-
nikoilla). Suomesta käsin on vai-
kea löytää sopivaa ulkoista vihol-

lista; parhaan mahdollisen ehdokkaan kanssa vallitsee virallinen ystävyys ja yhteistyö.

Nationalismin ideologinen artikulaatio jäikin epämääräiseksi - Suomi kontra diffuusi ulkoinen vaara. Epämääräinenkin ulkoinen uhka riittää kansallisen artikuloimiseksi ideologisesti: "Parlamentaariset puolustuskomiteat ovat Sorsan mukaan oleellisesti vaikuttaneet yhtenäisen puolustusajattelun kehittymiseen. Tällainen yhtenäisyys on ollut osa laajempaa poliittista eheytymiskehitystä, joka on kypsynyt 1980-luvulle tultaessa niin ulko- kuin talouspolitiikankin kysymyksissä. - 'Kansallinen itsesuojeluvaisto kehottaa kaikin tavoin varjelemaan tätä yhteisymmärrystä ja siihen liittyvää sovittelypyrkimystä'." (HS 16.12.82.) Se riittää ideologisen yhteisöllisyyden virittämiseksi, muttei vielä sodan moraalitaloudeksi, joka jää potentiaaliksi ideologisen sisään tässä tarkasteltujen tapausten jälkeen. Tämä voi merkitä, että ideologinen on meillä suhteellisen heikkoa sodan ja rauhan kysymyksissä. Ideologisen heikkous ei kuitenkaan olisi ideologisten mahtien vastaisten käytäntöjen, esimerkiksi rauhanjournalismin saavutus; ja niin kauan kuin viimeksi mainitut ovat nekin heikkoja, säilyy ideologisen sisäinen sodan moraalitalouden potentiaali purkamattomana ja purkautumisalttiina.

Viitteet

¹ Ks. Eskolan (1982, 291) lainaamaa katkelmaa lausumasta: "...jokainen voi työskennellä sen hyväksi, että hänen maahansa valitaan johtajia, jotka haluavat työskennellä rauhan puolesta".

² Julkisuuskoneiston roolista englantilaisen rauhanliikkeen organisoitumisessa ks. Connell 1982a. Ks. myös Hellman & Seppä & Varis 1983.

³ Mainittakoon, että PIT-ryhmää on arvosteltu juuri tällaisen spatiaalisen metaforan (ylhäältä vs. alhaalta) käytöstä. Käydyssä keskustelussa on teorian ongelmiin kiinnittänyt huomiota mm. Holzkamp (1983).

⁴ Samoin kuin vallankumouksetkin, ks. Alapuro 1983, 13-22.

⁵ "...rauha voidaan mieltää journalistin 'sydämenasiaksi' sillä tavoin, että sitä ei ainoastaan puolusteta polttavana yhteiskunnallisena kysymyksenä, vaan se asetetaan journalistin ammattietikan keskiöön totuudellisuuden, lahjomattomuuden ym. tunnettujen perusarvojen rinnalle" (Nordenstreng 1982, 27).

⁶ Esimerkiksi Hemánus puhuu "hallitsevan luokan levittämästä joukkotiedotuksesta" (Hemánus & Teronen 1980, 140-1).

⁷ Ks. hakusana 'moraali' Assmannin ym. (1977) sanakirjassa.

⁸ Kiitämme Yleisradion kuvanauha-arkistoa ja uutistoimitusta saamastamme avusta.

⁹ Vrt. Ruotsalo & Lehto 1983, 23, jotka esittävät kehoituksen rauhanliikkeelle: "rauhanliikkeet voivat edetä tavoitteissaan ja itseymmärryksessään kehittymällä poliittisina vastarintaliikkeinä, asettamalla ja ratkomalla valtaa koskevia kysymyksiä". Saman olisi voinut esittää poliittiselle *acteurille* Skdl aseostokiistoissa.

Kirjallisuus

- ALAPURO, Risto. Kansalaissota vallankumouksena. *Sosiologia*, 20 (1), 1983, 13-22.
- ASSMANN, G. ym. (toim.). *Wörterbuch der marxistisch-leninistischen Soziologie*. Opladen, Westdeutscher Verlag, 1977.
- BLOM, Raimo. Vertaileva yleiskuva Suomen luokkarakenteesta. *Sosiologia*, 19 (3), 1982, 163-74.
- BRECHT, Bertolt. *Pakolaiskeskusteluja*. Helsinki, Tammi, 1966.
- CONNELL, Ian. Peace in our times? Teoksessa AUBREY, Crispin (toim.). *Nukespeak: the media and the bomb*. London, Comedia Publishing Group, 1982, 17-32. (1982a)
- CONNELL, Ian. Tv-uutiset ja yhteiskuntasopimus. *Tiedotustutkimus*, 5 (2), 1982, 35-50. (1982b)
- ESKOLA, Katarina. Miksi rauhanliike ei kiinnostaa sosiologeja? *Sosiologia*, 19 (4), 1982, 290-2.
- EWEN, Stuart. Massakulttuuri, narsismi ja sodan moraalitalous. *Tiedotustutkimus*, 4 (2), 1981, 37-52.
- GANDY, Oscar H. Jr. *Beyond agenda setting: information subsidies and public policy*. Norwood, Ablex, 1982.
- HAUG, Wolfgang F. Umrisse zu einer Theorie des Ideologischen. Teoksessa PROJEKT IDEOLOGIE-THEORIEN. Theorien über Ideologie. *Argument-*

- Sonderband*, 40. West-Berlin, Argument Verlag, 1979, 178-204.
- HAUG, Wolfgang F. Rakenteellinen hegemonia. *Soihtu*, nro 5, 1982, 14-25.
- HAUG, Wolfgang F. Ideological powers and the antagonistic reclamation of community. Towards a better understanding of "ideological class struggle". Teoksessa HÄNNINEN, S. & PALDÄN, L. (toim.). Rethinking ideology: a marxist debate. *Argument-Sonderband*, 84. Berlin, Argument Verlag, 1983, 9-20.
- HELLMAN, H. & SEPPÄ, T. & VARIS, T. Aseidenriisunta ja tiedonvälitys. Tutkimus YK:n yleiskokouksen 2. aseidenriisunnan erityisistunnon käsitteystä suomalaisissa tiedotusvälineissä. *Rauhan- ja konfliktitutkimuslaitos, Tutkimuksia*, nro 27. Tampere, 1983 (ilmestyy).
- HEMÄNUS, P. & PIETILÄ, K. *Seitsemän erää journalismista*. Tampere, Vastapaino, 1982.
- HEMÄNUS, P. & TERVONEN, I. *Objektiivinen joukotiedotus*. Helsinki, Otava, 1980.
- HÖLZKAMP, Klaus. Base/superstructure - above/below: spatial metaphors and the theory of ideology. Teoksessa HÄNNINEN, S. & PALDÄN, L. (toim.). Rethinking ideology, 20-3.
- JOENNIEMI, Pertti. Yhdysvaltojen uusi rauhanliike. *Sociologia*, 19 (3), 1982, 191-9.
- LACLAU, Ernesto. Transformations of advanced industrial societies and the theory of the subject. Teoksessa HÄNNINEN, S. & PALDÄN, L. (toim.). Rethinking ideology, 39-44.
- MIETTINEN, Jorma. Muuttuvat sanomalehdet. Teoksessa SISÄTTÖ, Seppo (toim.). Viestintä uuteen aikaan. *Viestintätutkimuksen Seuran julkaisusarja*, nro 1. Espoo, Weilin+Göös, 1980, 150-70.
- NORDENSTRENG, Kaarle. Ammattietiikan suuri harppaus. *Teema-Linkki "Journalismi ja rauhantyö"*, elokuu 1982, 26-9.
- PROKOP, Dieter. Massakulttuurin merkit ja klišeet. *Tiedotustutkimus*, 3 (4), 1980, 3-12.
- RUOTSALO, J. & LEHTO, L. Suomi - rauha - valta. *Ydin*, nro 3, 1982, 22-7.
- WILLIS, Paul. *Learning to labour. How working class kids get working class jobs*. Westmead, Saxon House, 1979 (1977).